

Az össze nem illő szerelmesek

A rútság története. Szerk. Umberto Eco

Általában, ha egy műalkotás elnyerte tetszésünket, és pozitívan, egyben velősen szeretnénk minősíteni, akkor többnyire a szép jelzővel illetjük. Ezt azonban annak jegyében tesszük, hogy van elképzelésünk arról, ami a nem szép kategóriájába esik. A szép mintegy páros kategóriaként létezik a csúffal, a rúttal. Így nem volt kétséges az sem, hogy *A Szépség története* (Európa Könyvkiadó, 2004) *A Rútság története* kövesse szintén Umberto Eco szerkesztésében. E kötet nem rejtett célja, hogy betöltse azt a hiányosságot, amely a rútság kategóriáját illeti. A tudományos diskurzusban ugyanis nem nagyon szenteltek nagy figyelmet a rútnak. Többnyire a tökéletes, az egységes, a szép ellentétéként említették.

A kötet 15 fejezete igyekszik minél több szempontból bemutatni ezt a fogalmat, mely hasonlóan a széphez nagyon tág horizonton mozog. Megítélése minden korban, s kultúrában változó. „A nyugati néző számára egy félig ember, félig állat lény szörnyűségnek tűnik, míg a bennszülött esetleg jóindulatú istenség ábrázolását látta benne.” (10.) S a reneszánszban nem biztos, hogy például Picasso műveit szépnek tartották volna. A kötet kiülalakja, felépítése hasonló az öt megelőzőéhez. A lebilincselő kivitelezés mellett nagyszerűen összeválogatott irodalmi, filozófia, esztétikai szemelvények sorát prezentálja. Montázs jellege lehetővé teszi a nem

lineáris olvasási módot, illetve a festmények, szobrok képei közötti kalandozást. Egyszerű és világos nyelvezet jellemzi. Nyilvánvaló, hogy szélesebb tömegeket kíván megszólítani. A populáris regiszter viszont másként is részese a kötetnek. Ahogy az előző kötetben Szűz

Mária mellett Madonna is szerepelt, úgy itt a nagy középkori festők mellett a black-metal ikonjának, Marilyn Mansonnak a fényképe látható. Nem meglepő az sem, hogy Walt Disney 1937-es rajzfilmjének boszorkánya Francois Goya *Boszorkányszombat* című festménye mellett található.

A fejezetek címei elsősorban történelmi áttekintést sejtetnek. Ez részben igaz is, hiszen a klasszikus világ görög drasztikumától kezdve a középkor Jézus ábrázolásán keresztül a modern rútságig jutnak el. Viszont közben megdöbbenő párosításokra is sor kerül, hiszen kinek jutna eszébe a jobbára szépségideállal emlegetett nő ikonját a rúttal párosítani, vagy hogy a rútság nemcsak félelmetes tud lenni, hanem bizonyos esetekben komikus is. Ki gondolná, hogy a rútság a komikum révén kapcsolódik az obszcenitáshoz. Ami rútság és undort vált ki, az az obszcenitással párosulva megnevetetni is képes, ahogy ezt jól példázzák Homérosz szatírái és a priapusi versek is. A karikatúra is a rútság esszenciája. Ha valakin élcelődni akarunk, ki akarjuk figurázni, meg akarjuk bántani, nem szépként és tökéletesként ábrázoljuk.

Nem biztos továbbá az sem, hogy az, ami ismeretlen, félelemmel tölt el, azt a későbbiekben rútként értelmezik majd. A szörnyek és csodalények nem minden korban, mint rettenetes, rémisztő, vérengzős lények jelennek meg. Ma már például nem félünk a krokodiltól és az elefánttól, hanem Mary Shelley, R. L. Stevenson hőseitől, illetve filmekben megjelenő monstrumoktól. „A szörnyetegek megváltozott formában élnek tovább az új- és jelenkori képzeletben.” (125.) Az a szokatlan helyzet, mely szorongással, félelemmel tölt el nem rút, de mégis a rémület forrása, s ebben a szokatlan helyzetben képzeletbeli lények, vagy valósnak vélt lények szokatlan, félelemkeltő alakot öltenek, amelyet ugyancsak lehetséges a rúttal jellemezni.

„...amit holnap nagy művészetként ünnepelek majd, az ma még esetleg csúnyának tűnhet...” (365.) olvashatjuk a tizenharmadik fejezetben, mely az avantgárd fejezete. Az avantgárd jelenti ugyanis a rút győzelmét. A futuristák provokációként használták fel a rútat, mások lebontották a formákat, teret adva a képzelet kegyetlenségének (szürrealizmus, Salvador Dalí művészete).

Színes tárháza tehát ez a kötet a rút gazdag holdudvarának. Azonban csupán válogatás. Ezért hibájának nem róható fel, ha esetleg valamely mű kimaradt belőle. Ahogy minden korban mást jelent a szép és a rút, mást jelent minden egyes egyén számára is. Ez a kötet pedig egyfajta megközelítést nyújtja e fogalomnak, izgalmas képet adva ábrázolásairól, változatairól, az általa kiváltott reakciókról. Annak ellenére, hogy a rút történetét mutatja be, igazán szép, és impozáns módon teszi. Ezzel is alátámasztva e két kategória között feszülő ambivalencia kérdését: „Vajon a rútság története pusztán a szépség történetének szimmetrikus ellenpárja volna?” (15.) Ezt a szöveg- és képgyűjteményt pedig az teszi igazán maivá és élvezetessé, hogy felhívja a figyelmet arra, merjünk ítéletet alkotni mai művekről akár a régiek függvényében. Azáltal, hogy pl. egymás mellett szerepel a kötetben Hieronymus Bosch festménye egy mai punk fényképével, dialógust kezdeményez nemcsak a szép és a rút között, hanem a múlt és a jelen között is.

(Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007)

